

Výskyt dudka chocholátého (*Upupa epops*) v Krkonoších a v Podkrkonoší ve 21. století

An occurrence of the Eurasian Hoopoe (Upupa epops) in the Krkonoše Mountains and surrounding countryside in the 21st century

Dušan VODNÁREK

J. Opletala 507, 543 03 Vrchlabí; e-mail: dusan.vodnarek@email.cz

ÚVOD

V 19. a první polovině 20. století hnízdil dudek chocholátý (*Upupa epops*) na území současné České republiky (ČR) pravidelně a místy hojně. To platilo i pro východočeský region, kde dudci hnízdili s oblibou zejména v níže položených oblastech v dutinách starých ovocných stromů a hlavatých vrb (MUSÍLEK 1946, KINSKÝ & HROBAŘ 1970). Později byl na našem území zaznamenán pokles počtu hnízdících párů, ale přesto ještě v letech 1973–1977 bylo dudkem obsazeno 30 % mapovacích kvadrátů ČR (ŠŤASTNÝ *et al.* 1987). K velkému snížení obývané plochy došlo v letech 1985–1989, kdy obsazenost klesla na 15 % kvadrátů a druh se pravidelně rozmnožoval již pouze v regionu jižní Moravy. Při tomto mapování byla celorepubliková početnost odhadnuta jen na 60–120 párů (ŠŤASTNÝ *et al.* 1997). V průběhu dosud posledního mapování hnízdniho rozšíření ptáků v období 2014–2017 bylo pokryto výskytem dudka 21 % mapovacích čtverců a celková velikost populace byla odhadnuta na 100–200 párů se stoupající tendencí (ŠŤASTNÝ *et al.* 2021).

Nárůst početnosti dudka a obsazování nových hnízdních lokalit se v posledních letech nevyhnul ani regionu východních Čech. Zatímco v 90. letech 20. století dudek ve východních Čechách hnízdil pravidelně pouze v lesnatých oblastech Polabí zhruba od Pardubic po Kolín, recentně přibýly hnízdní nálezy i z vyšších poloh Náchodska či Trutnovska (DIVIŠ & VANĚK 2021).

Je pravděpodobné, že hnízdění dudka chocholátého na řadě míst východních Čech nyní uniká pozornosti. Z tohoto důvodu byl dudek chocholátý vyhlášen Ptákem roku 2022 Východočeské pobočky České společnosti ornitologické (KADAVA 2022). Motivován touto kampaní jsem se rozhodl posílit hnízdní možnosti dudka chocholátého na Vrchlabsku vyvěšením čtyř vhodných budek na počátku jara 2022. Vyvěšení budek pro dudky se osvědčilo například v rakouské vinařské oblasti Wagram. Ze dvou párů v roce 2004 zde narostla populace na 88 párů v roce 2009 (NUHLÍČKOVÁ 2010). Podobný úspěch s instalací budek se podařil i v Milovickém lese na Břeclavsku (ILLICH 2018).

Tento příspěvek podává zprávu o vyvěšení čtyř budek pro dudka v Podkrkonoší v roce 2022 a shrnuje dostupná nálezová data dudka chocholátého z Krkonoš a Podkrkonoší od roku 2003 do srpna 2022. Data byla čerpána z přehledů ornitologických pozorování z časopisu *Prunella* č. 29–46 (2004–2021), z internetových faunistických databází (AOPK 2022, ČSO 2022), vlastních pozorováním a ze soukromých informací od členů Oblastní ornitologické sekce při Správě KRNAP.



Obr. 1: Budka pro dudka chocholátého (*Upupa epops*) instalovaná za paletou na extenzivních pastvinách ovcí a koní na okraji Vrchlabí dne 28. 3. 2022. Foto: D. Vodnárek.

Fig. 1: Pallet nestbox for Eurasian Hoopoe (*Upupa epops*) placed in extensive pasture near Vrchlabí, 28th March 2022. Photo by D. Vodnárek.



Obr. 2: Budka pro dudka chocholátého typu kůlna umístěná na pastvinách pro koně u Vrchlabí dne 9. 4. 2022. Foto: D. Vodnárek.

Fig. 2: Nestbox for Eurasian Hoopoe in shed placed in horse pasture near Vrchlabí, 9th April 2022. Photo by D. Vodnárek.

Nově instalované budky a výskyt dudka chocholátého v Krkonoších a v Podkrkonoší v roce 2022

V roce 2022 jsem vyvěsil čtyři budky pro dudka o rozměrech 52×30×42 cm (d×š×v) s vletovým otvorem o průměru 5,5 cm. Dvě budky byly umístěny za stěnami palet. Jedna z nich byla instalována dne 30. 3. 2022 na zahradě kamenictví Lukeš v blízkosti Labe a druhá 28. 3. 2022 na extenzivních pastvinách ovcí a koní v areálu bývalé mlékárny (obr. 1). Třetí budku, která byla zavěšena v „kůlně“ (obr. 2), jsem umístil 9. 4. 2022 na pastvinách pro koně, asi 100 m od zemědělských staveb a 300 m od smíšeného lesa ve stáří cca 70 let. Čtvrtá budka byla umístěna z vnitřní štítové strany krmelce v lese nad Kunčicemi n. L. dne 1. 4. 2022. Tento krmelec stojí na lesní podmáčené pasece s převahou ostríc a pcháčů zelinných. Přilehlý smíšený les je starý asi 50 let. Za tímto lesem se ve vzdálenosti přibližně 300 m nacházejí extenzivní pastviny. V roce 2022 nebyla ani jedna z instalovaných budek dudky obsazena a nebylo ani prokázáno žádné hnízdění dudka na území Krkonoš ani v Podkrkonoší (mapovací kvadráty 5258, 5259, 5260, 5359, 5360, 5361, 5459, 5460, 5461).

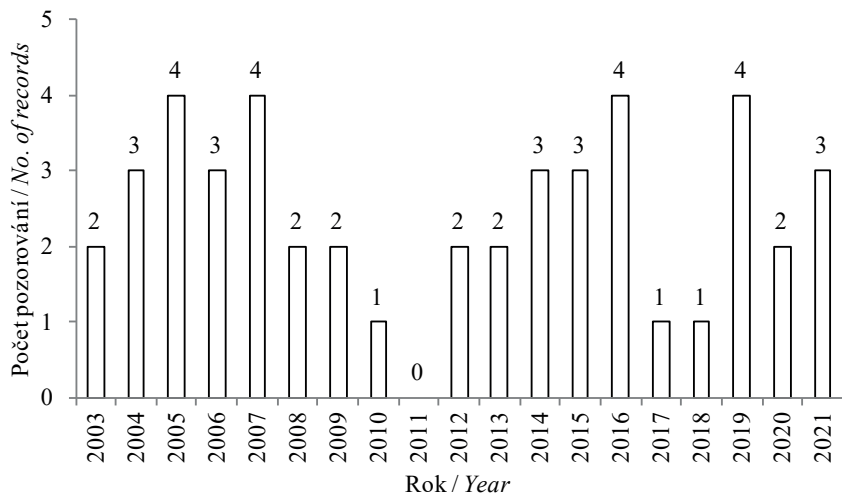
V období tahu byli dudci v roce 2022 v zájmovém území zaznamenáni dne 6. 4. ve Vrchlabí v lokalitě Sluneční vrch (1 ex. při sběru potravy; L. Petrilák *in verb.*), dne 7. 4. na vrchlabském sídlišti Liščí kopec (1 ex. při sběru potravy; K. Urbanová *in verb.*), 19. 4. v Mladých Bukách – Kalné Vodě (1 ex.; K. Kadlec & H. Zemanová *in* ČSO 2022) a 21. 4. v Lesní ulici ve Vrchlabí 3, na okraji cesty mezi rodinnou zástavou a polem s obilím (1 ex. při sběru potravy; J. Hawel *in verb.*). Tento dudek byl zaznamenán pouze ve 200 m vzdálenosti od budky typu „kůlna“. V květnu a červnu byl pár dudka údajně opakovaně zaznamenán i na rýchorských pastvinách v nadmořské výšce 730 m (Z. Slováček *in verb.*), nicméně tato pozorování nejsou nijak spolehlivě doložena. Ve dnech 13. 5. a 16. 5. byl pozorován dudek i v otevřené krajině na okraji Hájí nad Jizerou (V. Hlavová *in* AOPK 2022).

Souhrn záznamů výskytu dudka chocholátého v Krkonoších a v Podkrkonoší v období 2003–2021

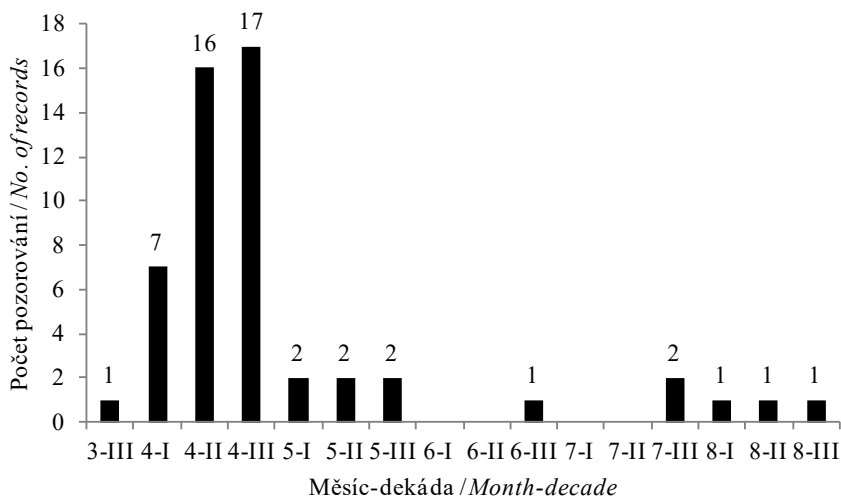
Dudek chocholátý byl v Krkonoších v letech 2003–2021 považován za pravidelně protahující druh, jehož hnízdění ale nebylo prokázáno (obr. 3, 4).

Při mapování ptáků Krkonoš 2012–2014 byl dudek často pozorován v květnu, ale tyto záznamy mohly souviset s pozdním tahem. Hnízdění výskyt jistě nešlo vyloučit v případě mého pozorování dne 30. 5. 2014 ve Vrchlabí, kdy dudek sbíral potravu na travnatých plochách panelového sídliště Liščí kopec v nadmořské výšce 480 m. Ještě zajímavější byl nález mrtvé samice s hnízdni nažinou dne 27. 6. 2009 v Horní Malé Úpě. Samice byla nalezena na kraji silnice pod Padolskou boudou v nadmořské výšce 950 m (ANDRLE 2010). Na základě těchto pozorování byl dudek zařazen v Krkonoších za druh s možným hnízděním (FLOUSEK, GRAMSZ & TELENSKÝ 2015).

V období 2020–2022 každý rok údajně pozoroval pár dudka v květnu a v červnu na rýchorských pastvinách v nadmořské výšce 730 m Z. Slováček (*in verb.*). V roce 2021 na těchto místech neúspěšně hledal hnízdící dudky J. Flousek (*in verb.*).



Obr. 3: Roční počty pozorování dudka chocholatého v Krkonoších a Podkrkonoší v období 2003–2021.
Fig. 3: Yearly distribution of number of records of Eurasian Hoopoe in the Krkonoše Mountains in 2003–2021.



Obr. 4: Měsíční počty pozorování dudka chocholatého v Krkonoších a Podkrkonoší v období 2003–2021.
Fig. 4: Monthly distribution of number of records of Eurasian Hoopoe in the Krkonoše Mountains in 2003–2021.

DISKUSE

Většina pozorování dudků ve vymezené oblasti spadá do období tahu, ale přesto v několika případech nelze jejich hnízdění v Krkonoších a Podkrkonoší vyloučit. Nejnadějnější oblastí zastížení dudků byly travnaté plochy u sídliště ve Vrchlabí, zemědělská krajina s ovocnými sady v Mladých Bukách a pastviny na Rýchorách.

Historické ojedinělé zahnízdění v 70. let 20. století uvádí z Krkonoš Miles (*in* HUDEC *et al.* 1983) a mimo sledovanou oblast Krkonoš a Podkrkonoší dudci již několikrát na

Trutnovsku zahníždili i recentněji. Z roku 1990 existuje záznam o hnízdění dudka v obci Zdobín (K. Čihák *in litt.*). Více hnízdních výskytů pochází z roku 2020 (DIVIŠ & VANĚK 2021). Dne 10. 6. 2020 bylo nalezeno hnízdo v Kohoutově v odvětrávání atiky budovy zemědělského družstva a týž den i v obci Brusnice–Hajnice v dutině torza rozlámané jabloně. Pravděpodobně hnízdění bylo v roce 2020 hlášeno i z katastru obce Horní Žďár, kde byla pozorována i vyvedená mláďata. V hnízdním období 2021 byli dva dudci pozorováni dne 24. 6. v Hajnici (K. Řehák *in* ČSO 2022) a dne 9. 6. byl zastížen jeden dudek sbírající potravu na okraji cesty za končící vesnickou zástavbou Borovnice (E. Chovančíková *in* ČSO 2022).

Přestože počet záznamů dudka v Krkonoších a Podkrkonoší byl v roce 2022 spíše průměrný, je žádoucí jejich hnízdní možnosti v tomto regionu i nadále podporovat. Vzrůstající početnost druhu ve střední Evropě spolu s celkovým oteplováním klimatu dává naději, že se dudek chocholatý stane pravidelným hnízdičem i v tomto podhor-ském regionu.

SOUHRN

Díky malému členskému grantu VČP ČSO byly na jaře 2022 instalovány čtyři speciální budky pro dudka chocholatého (*Upupa epops*) na katastru města Vrchlabí. Přesto v roce 2022 nebylo hnízdění dudka chocholatého v Krkonoších ani v blízkém Podkrkonoší zaznamenáno. V tomto regionu je dudek pravidelně nepoččetně pozorován na jarním tahu, zejména ve druhé a třetí dubnové dekádě. Některá pozorování nemohou hnízdění vyloučit.

SUMMARY

*Thanks to a small member's grant of the East Bohemian Branch of the Czech Society for ornithology, in the spring of 2022 four special nestboxes for the Eurasian Hoopoe (*Upupa epops*) were installed in pastures at the Vrchlabí cadastre, district of Trutnov. Nevertheless, in 2022 no nesting of the Eurasian Hoopoe was recorded in Vrchlabí cadastre either the Krkonoše Mountains and adjacent area. In this region, the Eurasian Hoopoe is regularly observed only in small numbers on the spring migration, especially in the second and third decade of April. However, some observations cannot rule out nesting.*

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji výboru Východočeské pobočky České společnosti ornitologické za finanční podporu nákupu materiálu na stavbu budky typu kůlna. Tato podpora mě motivovala k výrobě a instalaci dalších třech budek a sepsání tohoto příspěvku.

LITERATURA

- ANDERLE J. 2010: Dudek chocholatý (*Upupa epops*). In: Flousek J. (ed.): Ornitologická pozorování v oblasti Krkonoš v roce 2009. *Prunella* 35: 32.
- AOPK ČR 2022: *Nálezová databáze ochrany přírody*. Dostupné na <http://portal.nature.cz>. Naposledy navštíveno 22. 9. 2022.
- ČSO 2022: *Bird.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na <https://birds.cz/avif/index.php>. Naposledy navštíveno 25. 8. 2022.

- DVIŠ T. & VANĚK J. 2021: Nové hnízdní nálezy dudka chocholatého (*Upupa epops*) v letech 2020 a 2021 v okresech Náchod a Trutnov. *Panurus* 30: 41–50.
- FLOUSEK J. (ed.) 2004–2021: Dudek chocholatý (*Upupa epops*). In: Ornitologická pozorování v oblasti Krkonoš. *Prunella* 29–46.
- FLOUSEK J., GRAMSZ B. & TELENSKÝ T. 2015: *Ptáci Krkonoš – atlas hnízdního rozšíření 2012–2014 / Ptaki Karkonoszy – atlas ptaków lęgowych 2012–2014*. Správa KRNAP Vrchlabí, Dyrekcja KPN Jelenia Góra.
- HUDEK K. (ed.) 1983: *Fauna ČSSR, Ptáci 3/I*. Academia, Praha.
- ILICH T. 2018: *Fidelita, filopatrie a hnízdní péče dudka chocholatého (Upupa epops)*. Diplomová práce, Univerzita v Hradci Králové, Přírodovědecká fakulta – katedra biologie.
- KADAVA L. 2022: *Jak je na tom dudek chocholatý ve východních Čechách? Zapojte se do jeho monitoringu*. Dostupné na <http://www.vcpcso.cz/jak-je-na-tom-dudek-chocholaty-ve-vychodnich-cechach-zapojte-se-do-jeho-monitoringu/>. Naposledy navštíveno 17. 9. 2022.
- KINSKÝ B. & HROBAŘ B. 1970: Ptactvo na Rychnovsku, Kostelecku a Žamberecku. *Acta musei reginaehradecensis: Scientiae-naturales* 11: 122–123.
- MUSÍLEK J. 1946: *Ptactvo Pardubicka*. J. Otto & Růžička, Pardubice.
- NUHLÍČKOVÁ S. 2010: Podpora hnízdění dudka chocholatého v Rakousku. *Ptačí svět* 2: 16–17.
- ŠŤASTNÝ K., RANDÍK A. & HUDEC K. 1987: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/1977*. Academia, Praha.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 1996: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR 1985–1989*. H&H, Jinočany.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*. Aventinum, Praha.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., MIKULÁŠ I. & TELENSKÝ T. 2021: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017*. Aventinum, Praha.